

OŠ JURIJA VEGE MORAVČE
Vegova 38
1251 Moravče

BISER MORAVŠKE DOLINE – GRAD TUŠTANJ **Grajske urice na Tuštanju**

Učenci:

- 9. a: Anja Malovrh, Luka Peterka, Mateja Ribič, Matjaž Pirnat
- 9. b: Lara Bezovšek, Katja Lenarčič, Stina Strehar, Alenka Urbanija, Tjaša Polajnar
- 9. c: Blažka Bezovšek, Anja Mal

Mentorica: Petra Knapič, prof. slovenščine in zgodovine

ZAHVALA

Pri iskanju idej in njihovem uresničevanju so nam pomagali številni zunanji sodelavci.

Večkrat nas je na gradu prijazno sprejel in nam posredoval informacije lastnik gradu, gospod Peter Pirnat. Vpogled v moravški turizem smo dobili s pomočjo predsednice Turističnega društva Moravče, gospe Danice Jančar. Iztoku Urbaniji in Brigiti Kranjec se zahvaljujemo za predavanje o gradu in življenju v vasi Tuštanj.

Za podporo in spodbudo se zahvaljujemo tudi ravnateljici OŠ Jurija Vege Moravče, ga. Nuši Pohlin Schwarzbartl.

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA
„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

ŠOLA: Osnovna šola Jurija Vege Moravče, Vegova 38, 1251 Moravče

Tel. št.: (01) 72 31 210 Telefax: (01) 72 31 003 E-mail: o-jvmoravce@guest.arnes.si

Naslov in podnaslov raziskovalne naloge:
BISER MORAVŠKE DOLINE – GRAD TUŠTANJ
GRAJSKE URICE NA TUŠTANJU

Avtorji: 9. a: Anja Malovrh, Luka Peterka, Mateja Ribič, Matjaž Pirnat

9. b: Lara Bezovšek, Katja Lenarčič, Stina Strehar, Alenka Urbanija, Tjaša Polajnar

9. c: Blažka Bezovšek, Anja Mal

Mentorica: Petra Knapič, prof. slovenščine in zgodovine

POVZETEK

Grad Tuštanj je gotovo ena pomembnejših in privlačnejših znamenitosti v Moravški dolini. Bogat grajski inventar in obnovljen grad omogočata, da bi se na gradu lahko odvijali tudi raznoliki turistični programi za različne starostne skupine. To je tudi v interesu lastnika gradu, g. Petra Pirnata.

V seminarski nalogi smo oblikovali program za mladostnike, ki bi se odvijal na gradu Tuštanj. Poimenovali smo ga **Grajske urice na Tuštanju**. Z njim želimo mladim na drugačen način približati preteklost in zapuščino gradu ter jim skozi različne delavnice v grajskem okolju, omogočiti, da čas na gradu preživijo dejavno in ustvarjalno.

Izdelali smo tudi načrt trženja turističnega produkta. Posneli smo reklamni videospot in oblikovali letak. Pri trženju bi izkoristili bogate možnosti, ki jih ponuja svetovno spletno omrežje, prav tako ne bi zanemarili ostalih načinov podajanja reklame, kot so deljenje letakov in oglaševanje v revijah in časopisih.

Za uspešno izvedbo **Grajskih uric na Tuštanju** se potrebujejo ljudje, ki bi z navdušenjem in zagonom sprejeli izziv. Vredno je razmisliti, kako pridobiti v Turistično društvo Moravče mlade in dejavne člane društva, ki bi z novimi idejami in njihovim uresničevanjem obogatili turistično ponudbo ne samo gradu Tuštanj, ampak tudi Moravške doline v celoti.

Nalogo je mogoče dobiti na šolski spletni strani in v knjižnici OŠ Jurija Vege Moravče. Izvod hrani tudi lastnik gradu in mentorica naloge.

Ključne besede: grad Tuštanj, Grajske urice na Tuštanju, trženje produkta

Kazalo

1	Uvod.....	5
2	Potek dela	6
3	Turizem na gradu Tuštanj	7
4	Grajske urice na Tuštanju.....	8
4.1	Sprejem obiskovalcev v vasi Tuštanj in hoja do gradu	9
4.2	Kratka predstavitev gradu	10
4.3	Povabilo k malici.....	11
4.4	Ogled grajskih sob z dramatizacijo.....	12
4.4.1	Pri grajskem pisarju.....	12
4.4.2	V grajskem salonu.....	13
4.4.3	Grajska spalnica	15
4.4.4	Grajska kapela sv. Janeza Nepomuka.....	18
5	Delavnice	20
5.1	Igranje Vouknce in Cignce	20
5.2	Naredi dobro „fotko“	23
5.3	Izdelovanje rož iz krep papirja	24
6	Grajski kviz	26
7	Grajsko kosilo.....	27
8	Trženje Grajskih uric na Tuštanju.....	28
8.1	Reklamni letak	28
8.2	Reklamni videospot	29
8.3	Grajski bon.....	29
9	Zaključek.....	30
10	Viri.....	31

1 Uvod

Moravska dolina se nahaja slabih 30 km vzhodno od Ljubljane in je le za streljaj oddaljena od geometričnega središča Slovenije v Spodnji Slivni v Vačah. S severa in juga jo obdajajo hribi, ki ne presegajo 1000 metrov nadmorske višine, med njimi sta znamenitejša vrhova Sveti Valentin (773 m) na Limbarski gori in Sveti Miklavž (742 m) na grebenu Ciclja.

Moravska dolina ni velika – obsega le nekaj nad 60 km² – vendar premore kulturne in naravne znamenitosti, ki so vredne popotnikove pozornosti. Ko smo raziskovali naše kraje skozi oči turista, smo ugotovili, da bi mladim glede na njihovo zanimanje lahko ponudili marsikaj.

Vsi, ki jih že mika raziskovati področja, kot so arhitektura, slikarstvo in kiparstvo, bi peljali na ogled cerkva, saj lahko pri nas vidite stare, arhitekturno razgibane in s številnimi freskami poslikane cerkve.

A nismo se ustavili tukaj ... radovednost nas je gnala naprej in naslednje odkritje je bilo, da se je v Moravški dolini rodilo kar nekaj znanih osebnosti: pesnik in dramatik Dane Zajc, pisatelj Fran Detela, kipar Tine Kos, matematik Jurij Vega, po katerem se imenuje tudi naša šola. Seveda ne smemo pozabiti tudi odličnega smučarskega skakalca Primoža Peterke. Ali bi jim omogočili obisk Primoža Peterke in jih popeljali do skakalnice v dolini, predstavili domači skakalni klub? Ali bi predlagali in pomagali pri oblikovanju spominske sobe znamenitih domačih osebnosti, saj teh do sedaj še ni? Ne, nekaj nas je gnalo naprej in naprej ...

Kaj pa športne aktivnosti? Veliko poti je primernih za pohod in kolesarjenje, tudi igrišča imamo in smučišče ... Navdušenje je bilo, vendar se jeziček na tehtnici še vedno ni prevesil dovolj odločno, da bi rekli: „To je to, šport in uživanje v naravi Moravske doline bosta izhodišče za naš turistični produkt!“

Odkrivali smo naprej in dotaknil se nas je podatek, da je bilo v preteklosti v naši dolini ogromno gradov (Belnek, Rožek, Češnjice, Križate, Kandrše ...), od katerih so danes ostale samo ruševine. Izjema je le grad Tuštanj – grad, ki ponosno stoji že več kot 500 let na hribu v vasi Zgornji Tuštanj. „Res, kaj pa je s tem gradom? Kako to, da je edini, ki se je obdržal? Ali je v njem kaj življenja? Ali je odprt za javnost? Kaj vse se tam dogaja?“ Vprašanja so deževala, nekateri učenci pa so že tudi vedeli o gradu kaj povedati. Iz literature in s spletnih strani smo izvedeli, da je izjemen v slovenskem prostoru, saj je eden izmed redkih gradov, ki je uspel ohraniti večji del opreme preteklih časov. Dodaten čar mu daje nenavadna ljubezenska veza med graščakinjo in grajskim vrtnarjem, ki je celo uspel grad rešiti gospodarskega propada. Nenazadnje je grad poseben tudi zato, ker je ves čas v zasebni lasti in ker v njem živi tudi današnji lastnik z družino. Lastnik gradu, gospod Peter Pirnat, je začel grad s pomočjo občine Domžale in Ministrstva za kulturo v 90-ih letih 20. stoletja obnavljati in namesto klavrne podobe gradu danes vidimo privlačno grajsko poslopje, ki pa ne sameva. V gradu potekajo poroke, grajsko dvorišče je prizorišče kulturnim dogodkom, štiri grajske sobane so odprte za obiske turistov ...

Poenotili smo se v mnenju, da je grad Tuštanj biser naše doline in spoznali, da je grad vreden našega časa in pozornosti. Kocka je torej padla – ustvarili bomo turistični produkt, v katerem bomo na drugačen in zabaven način mladim približali življenje na gradu Tuštanj, jih opozorili na zanimivo zapuščino, predstavili ljubezensko zgodbo graščakinje Maksimilijane in grajskega vrtnarja Luka, jih povabili k dejavnostim, ki so povezane z gradom in bližnjo okolico ter jih celo pogostili z grajskim kosilom.

Drugi razlogi, ki so nas še dodatno podprli, da je naša izbira prava, je tudi interes in pripravljenost lastnika tuštanskega gradu, da se pri njih kaj dogaja, da so vrata za nove ideje in pobude pri njih vedno odprta. To nam vliva upanje, da bo naše delo, če ne v celoti, pa mogoče kdaj vsaj deloma uresničeno in da se bodo pri nadaljnjem snovanju razvoja turizma na gradu upoštevale tudi želje in ideje, ki bodo zadovoljile okus mladih.

Seminarsko nalogo smo naslovili **Biser Moravske doline – grad Tuštanj** – z njim želimo poudariti, da smo ponosni na grad in opozoriti na njegovo lokacijo. Podnaslov, ki naslavlja turistični produkt, pa je **Grajske urice na Tuštanju**.

2 Potek dela

Za 25. festival Turizmu pomaga lastna glava smo se dobivali v petkovih popoldnevih, včasih v sobotah, tudi kakšen počitniški dan je minil v snovanju turističnega produkta. Za boljše in hitrejše sodelovanje z mentorico smo pridno uporabljali tudi elektronsko pošto.

Začetne ure našega druženja in raziskovanja so bile namenjene možganski nevihti in zbiranju informacij o kulturnih in naravnih znamenitostih Moravske doline, saj smo še iskali področje, ki nas bo najbolj prevzelo in navdihnilo. Uporabili smo različne vire: od spletnih strani, turističnih brošur o Moravški dolini, domačih ljudi ... Ko smo spustili ideje in predloge skozi sito, smo ocenili, da nam je najbolj zanimiv in najprimernejši za razvijanje turističnega programa grad Tuštanj.

Začelo se je naše zbiranje idej za **Grajske urice na Tuštanju**.

Želeli smo imeti kar čim boljšo predstavo o gradu in se podkovati z zanimivi informacijami o graščini in življenju v njej, zato smo navezali stik z lastnikom gradu – g. Pirnatom. Prijazno nas je sprejel. Popeljal nas je skozi grajske prostore in nam postregel s podatki o zapuščini. Na grad smo povabili tudi predsednico Turističnega društva Moravče, ga. Danico Jančar, ki nam je s svojimi idejami in izkušnjami dala smernice za nadaljnje razmišljanje o turističnem produktu.

Še smo se trudili privabiti ljudi, ki kaj vedo o graščini, zato smo na šolo povabili tudi avtorja letos izdane knjige *Tu stanujem: utrip življenja v Spodnjem in Zgornjem Tuštanju v zadnjih dveh stoletjih*, Brigito Kranjec in Iztoka Urbanijo. Pisca knjige sta nam predstavila zgodovino gradu in okolice, spregovorila o navadah ljudi ter nam pokazala tudi veliko slikovnega gradiva.

Navezali smo tudi stik s slikarjem Blažem Slaparjem, ki je po naših željah zasnoval sceno za stojnico in usmerjal slikarska dela pri izdelavi le-te. Pri risanju so mu pomagali Blažka Bezovšek, Tjaša Polajnar in Luka Peterka, ki so nadarjeni za risanje in so izziv z veseljem sprejeli.

Nismo pa želeli ostati zamejeni z grajskimi zidovi, ampak smo iskali tudi stične točke med graščino in bližnjo okolico. V ta namen smo razpisali fotografski natečaj – pozvali smo učence, ki radi fotografirajo, da ujamejo v svoj objektiv naravne in kulturne znamenitosti Moravske doline. Najboljše fotografije bomo razstavili na gradu Tuštanj. Namen razstave je, da obiskovalcem omogoči dodatni užitek, hkrati pa jih navduši, da si ogledajo in doživijo še katero od znamenitosti v dolini.

Povezali smo se tudi z moravškimi rokodelkami, ki imajo na Moravškem bogato in dolgo tradicijo. Gospa Branka Bizjan, predsednica Društva rokodelcev Moravske doline, je z veseljem nekatera dekleta podučila o zgodovini rokodelstva in jih naučila izdelovati rožice iz krep papirja.

Nazadnje smo se posvetili še tržnemu delu. V januarju smo s pomočjo Milana Kokalja posneli reklamni videospot. Eno sobotno popoldne smo namenili tudi fotografiranju, da smo si preskrbeli še slikovno gradivo za reklamni letak.

3 Turizem na gradu Tuštanj

V začetni fazi oblikovanja turističnega produkta smo izpeljali pogovor z lastnikom tuštanjskega gradu in predsednico TD Moravče, saj nas je zanimalo, kakšne so ideje, želje, težave in izkušnje s turizmom na gradu in tudi v Moravški dolini. Kaj smo razbrali iz omenjenih pogovorov, smo zapisali v spodnjih vrsticah.

V preteklih letih je bilo že veliko narejenega v zvezi s prepoznavnostjo gradu Tuštanj v slovenskem prostoru. Natisnjeno imajo propagandno gradivo, o gradu sta bili posneti dokumentarna in radijska oddaja, zgodovinarji so v Kroniki 57 objavili strokovne prispevke o gradu in njegovi zgodovini, glas o gradu se širi tudi na račun grajskih porok in poletnih prireditiv ... TD Moravče promovira grad na različnih prireditvah, kot so Turizem in prosti čas, Arboretum, Hitovo sejmarjenje, Jable ..., saj ocenjujejo grad Tuštanj za najpomembnejšo turistično točko v občini. Ne glede na vse narejeno, je tu še vedno velika potreba po promociji in trženju, saj ideje in načrte za reklamiranje večkrat spodreže tudi pomanjkanje denarnih sredstev.

Lastnik gradu ima interes razširiti in popestriti turistično ponudbo za mlade z raznimi delavnicami, ki bi mladim približale grajsko življenje in predstavile zapuščino gradu. Potrebne so konkretne zamisli za delavnice in ljudje, ki bi jih izpeljali. Šele nato bi seveda lahko vzpostavili stik s slovenskimi šolami in začeli sprejemati šolske skupine na gradu. Ga. Jančar vidi možnosti turistične ponudbe na gradu za mlade ravno tako v organizaciji raznih družabnih iger in delavnic. Po mnenju g. Pirnata se mora izdelati več programov, med katerimi bi mladi obiskovalci lahko izbirali. Ga. Jančar je opozorila tudi na ostale možnosti v Moravški dolini (pohodništvo, spoznavanje in nabiranje zelišč, športne igre, vožnja s kočijo, ogled in sprehod po učno-sprehajalni poti Rača ...), ki se bi lahko ponudile v kombinaciji z obiskom gradu.

Predsednica TD Moravče vidi šibko točko domačega društva v pomanjkanju mladih članov. Nekaj odziva so pri mladih dobili s foto sekcijo, vendar večjega uspeha ni bilo, saj je začetno navdušenje kmalu usahnilo. Odprto vprašanje tako ostaja, kako pridobiti mlade v turistično društvo. V društvu manjka tudi lokalnih turističnih vodnikov. Trenutno ima le ena članica opravljen izpit za lokalno vodenje po Moravški dolini. Malce bolj vzpodbudno je število tistih, ki so opravili izpit za vodenje po Učno-sprehajalni poti Rača. Po oceni ga. Jančar v turizmu v Moravški dolini manjka tudi več zasebnih pobud, vlaganj in truda za pridobitev denarnih sredstev.

Vse povedano smo vzeli na znanje ter po smiselnosti in svojih močeh upoštevali pri oblikovanju **Grajskih uric na Tuštanju**.

4 Grajske urice na Tuštanju

V želji, da naš turistični produkt kdaj res zaživi, smo skušali čim bolj upoštevati interese, želje in namige iz pogovora z g. Pirnatom in ga. Jančar. Našo nalogo smo videli v tem, da si kar čim bolj natančno zamislimo, kako bi potekal dan za mlade na gradu Tuštanj in kako bi predstavili turistični produkt širši javnosti.

Grajske urice na Tuštanju so namenjene mladim, starim od 12 do 16 let. Potencialni obiskovalci so šolske skupine ali katere koli skupine mladih, ki bi v spomladanskem in jesenskem času iskale znanje in razvedrilo na drugačen način. Največje možno število hkratnih obiskovalcev je trideset. Cena obiska **Grajskih uric na Tuštanju** je 10 evrov na posameznika.

Pri oblikovanju **Grajskih uric na Tuštanju** smo si za cilj postavili aktivnost udeležencev. Vse prevečkrat se namreč izkaže, da klasičnemu vodenju sovrstniki le slabo prisluhnejo. Odločili smo se, da vodenje po grajskih sobah ne bo temeljilo na razlagi, ampak bo prevladoval pogovor, razgovor, samo vodenje pa bo popestrila tudi dramatizacija. Pri vodenju ne bomo dajali pretiran poudarek na faktografsko znanje, ampak bomo v obiskovalcih spodbujali opazovanje in sklepanje ter povezovanje znanja. Aktivnost obiskovalcev bodo spodbujale tudi delavnice z različnimi dejavnostmi, v katerih bodo obiskovalci ustvarili svoj izdelek (rožica, fotografija ...) ali se preizkusili med sabo v miselnih sposobnostih. Dejavnost obiskovalcev se bo spodbujala tudi z grajskim kvizom, v katerem bomo razvijali pozitivno tekmovalnost med več skupinami in na koncu podelili tudi simbolne nagrade.

Pri izvedbi programa **Grajske urice na Tuštanju** bi sodelovalo več ljudi. Pomembnejšo vlogo bi imel vodnik, ki bi vodil obiskovalce po sobah, jih usmerjal k dejavnostim in dajal napotke v zvezi s potekom programa. Za vodnika bi izbrali osebo, ki ima veliko znanja o gradu, smisel za humor in organizacijo ter veselje do dela z mladimi. Za dramatizacijo bi potrebovali pet igralcev, in sicer za vlogo Maksimilijane, Luka, grajskega pisarja, grajskega duhovnika in lakaja. Za zabavo in smeh bi poskrbel tudi grajski norček. Ker je na naši šoli veliko zanimanja za gledališki krožek in ker so kostumi za omenjene vloge že narejeni, predpostavljamo, da igralcev ne bi bilo težko pridobiti in navdušiti za nov izziv.

Časovnica **Grajskih uric na Tuštanju**

08.00: sprejem obiskovalcev v vasi Tuštanj in hoja do gradu
08.30: kratka predstavitev gradu
09.00: čaj, sadje in rogljiček
09.30: ogled grajskih sob z dramatizacijo
11.00: pričetek delavnic
12.00: grajski kviz
13.00: grajsko kosilo
14.00: odhod do avtobusa v vasi Tuštanj in povratek domov

4.1 Sprejem obiskovalcev v vasi Tuštanj in hoja do gradu

Vodnik sprejme obiskovalce pod vznožjem hriba, na katerem stoji grad. Izhodiščna točka se nahaja v vasi Zgornji Tuštanj, slab kilometer stran od samega gradu. V uvodnem pozdravu jim vodnik zaželi dobrodošlico in prijeten dan ter v nekaj povedih povzame program **Grajskih uric na Tuštanju**.

Naloga in vprašanje za obiskovalce:

- Poskušajte geografsko opredeliti lego Tuštanja oz. Moravske doline.
- Ali kdo pozna legendo o moravškem mačku?

Moravska dolina leži približno 30 kilometrov vzhodno od Ljubljane in leži v zahodnem delu Posavskega hribovja.

Iz te doline izhaja zanimiva anekdota o moravškem mačku. V Moravčah je bila nekdanj gostilna, v kateri so znali zelo dobro pripraviti zajca. Nekega dne se je gostilničarju zgodilo, da je zajcev zmanjkalo in namesto zajca je iznajdljivi gostilničar gostom pripravil kar mačko. Gostom se je zdel „zajec“ malo majhen, a dober. Tako Moravčane kdaj „hecajo“, da so mački, nekateri pa Moravčam v šali pravijo tudi Mijav York.

Pot pod noge h gradu Tuštanj, ki stoji na 410 m visokem hribu.
(Foto: iz arhiva gradu Tuštanj)

4.2 Kratka predstavitev gradu

Pred gradom vodnik pojasni ime vasi in s kratko predstavitvijo gradu pregledno posreduje podatke o njegovi preteklosti.

Naloge in vprašanja za obiskovalce:

- Razberite letnico s kamna nad vhodnim portalom.
- Kdo je bil Janez Vajkard Valvasor?
- Kaj so opazili v okolici gradu sami in kaj v 17. st. Janez Vajkard Valvasor?
- Kateri drevesi sta na dvorišču? Po čem izstopata? Ali imate tudi v vašem kraju, dolini kakšno posebno drevo?
- Naštej nekaj izdelkov, ki so jih včasih izdelovali iz medu.

Ime Tuštanj izhaja iz nemške besede Tuffstein, ki pomeni kamen lehnjak. Včasih so ga tod tudi pridobivali, imenovali pa so ga kar moravški peščenjak. Iz moravškega peščenjaka je tudi zgrajen grad.

Grad Tuštanj je bil zgrajen leta 1490 in tako stoji že več kot 500 let. Prvi znani lastniki so bili grofje Lichtenbergi, nato rodbina Scarija in nazadnje rodbina Pirnat, ki ga ima v lasti še danes.

Naslednje je o gradu in njegovi okolici v 17. stoletju zapisal polihistor Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske: „*Stoji na Gorenjskem, na moravških tleh in je tri milje oddaljen od Ljubljane. Pod njim so travniki, za njimi pa lepi zeleni gozdovi. Zlasti sta prijetna očem pred gradom stoječ prostor, ki je obsajen s sadnim drevjem in zraven ležeči vrt, ki ga ni daleč na okoli na Kranjskem.*“

Tudi danes sta še v bližini gradu sadovnjak in vrt, vidimo pa lahko tudi star kozolec desetinar. Ime je dobil po dajatvi, saj bi naj po družinskem pripovednem izročilu podložniki oddajali deseti del pridelka prav pod tem kozolcem. V bližini je čebelnjak. Čebelarstvo je bilo nekdanj pomembno iz več razlogov. Med se je uporabljal kot nadomestilo za sladkor, saj je bil ta zelo drag in težko dobavljiv. Čebelji vosek se je uporabljal za sveče, ki so jih uporabljali za osvetljavo prostorov.

Grad ni imel od samega začetka podobe, kot jo ima danes. Večjo spremembo je doživel v 2. polovici 17. st., ko ga je tedanji lastnik Franc Bernard grof Lichtenberg popolnoma prezidal in mu v začetku 18. stoletja dal dozidati tudi grajsko kapelo. V dolgi dobi obstoja sta grad poškodovala dva potresa – l. 1895 in 1963. V 20. st. je grad že zelo načel zob časa, vendar ga je v 90-ih letih 20. st. današnji lastnik Peter Pirnat že v precejšnjem delu obnovil.

Pred vhomom v grad stojita mogočni drevesi: 400 let stara lipa in 350 let stara platana. Lipa ima obseg nekaj čez 6 m, platana pa skoraj 7 m. V krošnji dreves prenočujejo pavi, ki so čez dan v okras grajskemu dvorišču.

4.3 Povabilo k malici

Vodnik povabi obiskovalce, da stopijo skozi vhodna vrata graščine in si na notranjem dvorišču vzamejo okrepčilo: čaj, rogljiček in sadje. Spomladi ponudimo suho sadje, jeseni pa sveže obrano sadje. Vošči jim dober tek in pove, da bo začetek vodenja po gradu naznanil grajski zvonec. Takrat se vsi zberejo na sredini grajskega dvorišča.

Naloga za obiskovalce:

- Opišite grad Tuštanj.
- Za kaj bi uporabljal grad Tuštanj, če bi bil njegov lastnik?

Grad Tuštanj je enonadstropna stavba s pravokotno zasnovo. Notranje dvorišče je obdano z arkadnimi hodniki tako v pritličju kot v prvem nadstropju. V prvem nadstropju lahko s hodnika vstopimo v vse sobe.

Na grajskem dvorišču se v poletnem času odvijajo kulturni dogodki (koncerti, igre), v poročni dvorani in tudi na dvorišču potekajo grajske poroke, del gradu služi kot stanovanjski objekt, štiri grajske sobe pa so odprte za ogled obiskovalcem.

Vodnik napove ogled sob in grajske kapele ter igro, ki se začne z zelo zaskrbljujočim gospodarskim stanjem gradu v 19. stoletju in stisko njegove tedanje lastnice Maksimilijane Scarije.

Notranje dvorišče gradu Tuštanj. V ozadju se vidi krošnja 350 let stare platane.
(Foto: iz arhiva gradu Tuštanj)

4.4 Ogled grajskih sob z dramatizacijo

4.4.1 Pri grajskem pisarju

Vprašanja za obiskovalce:

- Katere predmete opazite v sobi?
- Kaj je urbar?

Le malo je gradov na Slovenskem, ki bi v svojih prostorih še imeli opremo nekdanjih časov. Izjema so grad Snežnik, grad Strmol na Gorenjskem in grad Tuštanj. Druga svetovna vojna in povojni čas sta bila namreč izrazito nenaklonjena plemiški in meščanski kulturi, tako da je bila dragocena notranja oprema največkrat uničena.

V sobi vidite pisalno mizo, črnilnik s peresom, svetilke in ure ... Prostor se je nekdam uporabljal kot grajska sprejemnica.

Zaradi pisarniške opreme je tukaj tudi grajski pisar, njegova naloga je skrb za grajske dokumente. Na gradu je ohranjen bogat graščinski arhiv. Dragocen dokument je urbar (knjiga s seznamom obveznosti podložnikov do zemljiškega gospoda) iz 17. in 18. st. Na gradu se je hranilo se je tudi nekaj pomembnih knjig. Med najbolj dragocenimi sta Valvasorjeva Topografija in Slava vojvodine Kranjske.

Igra:

Grajski pisar sedi za svojo pisalno mizo in se sklanja nad seznamom upnikov ter si sproti nekaj preračunava in zapisuje. Skozi vrata iz salona stopi Maksimilijana.

Maksimilijana: Kako kaže?

Grajski pisar: Stanje se ni izboljšalo, dolgovi se ne manjšajo.

Maksimilijana (žalostno zavzdihne): Ne vem, kako je oče spravil grad Tuštanj v takšen položaj. Le čemu mu je bilo potrebno brezglavo kvartopiriti in zapravljati denar? Sprašujem se, ali bom sama lahko rešila grad. Čisto na robu obupa sem.

Grajski pisar: Moja gospa, nikar ne obupajte. Dobregra srca ste in pametne glave. Naš gospod Bog ne more biti tako krut, da bi vam to naredil.

Maksimilijana (se mu žalostno nasmehne): Nadvse bi ti rada verjela, vendar je naš položaj zelo slab.

(Obrne se k turistom.) Mogoče vi veste, kaj naj storim? Kakšen je vaš odnos do lastnine?

Po pogovoru z obiskovalci se Maksimilijana odide v naslednjo sobo, v salon.

4.4.2 V grajskem salonu

Igra:

Maksimilijana zamišljeno stoji pred portretom svoje sestre in zraven nekajkrat žalostno zavzdihne. Nato se usede za mizo in začne brati pismo, ki ga je napisala grajskemu vrtnarju Luku.

Maksimilijana: Še enkrat bom prebrala ...

Dragi moj Luka!

Ne veš, kako mi je hudo. Še nikoli ni bilo tako. Resnično ne vem, kaj naj še naredim. Grad bo kmalu propadel. Prosim te, pomagaj mi. (Za kratek čas se ustavi in razmišlja.)

Kdaj prideš? Zelo te pogrešam. Želim si, da bi bil za vedno ob meni. Osamljena sem. Sestra se je poročila in odšla. Brat Ignac se potika nekje po Avstriji. Jaz pa se sama spopadam z gradom in njegovimi dolgovi.

Komaj čakam, da te spet ozrejo moje oči. Močno upam, da bo to kmalu.

Vedno tvoja Maksimilijana.

Žalostno spravi pismo v ovojnico in jo zapečati z družinskim pečatom. Stopi do zadnjega okna in zamišljeno gleda na vrt. Čez nekaj časa se obrne in spet vpraša obiskovalce.

Maksimilijana: Zelo ga cenim. Mogoče veste zakaj?

Posluša odgovore. Nato jih vpraša, če imajo tudi oni kakšno osebo v svojem življenju, ki jo zelo spoštujejo in kakšne lastnosti ima ta oseba. Pove, da je Luka zelo delaven, sposoben, vesten in prijazen.

Ko se pogovor konča, Maksimilijana odide v naslednjo sobo, v spalnico.

Zaljubljena „Maksimilijana“ (Lara Bezovšek) piše pismo vrtnarju Luku v grajskem salonu.
(Foto: K. Lenarčič)

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA

„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

Naloge in vprašanja za obiskovalce:

- Čemu je bil prostor nekdanj namenjen?
- Opazujte prostor in izpostavite zanimive predmete.
- Zakaj imajo stenski svečniki v ozadju ogledalo?
- Kaj opazite zanimivega na ohranjenem posodju?
- Kdo in kje je izdelal stoječo uro?

Salon je bil namenjen skupnemu preživljanju časa družine, druženju, pogostitvi obiskov, muziciranju in poslušanju glasbe.

V sobi je klavir, ki je bil izdelan leta 1820. Izdelal ga je Kamničan Peter Rumpel, ki je bil sicer znan kot izvrsten izdelovalec orgel. Izdelovanje orgel ima na Slovenskem zelo dolgo tradicijo. Začeli smo jih namreč izdelovati že v 14. stoletju. Klavir na Tuštanju je edini znan primerek mojstra Petra Rumpla. Nekoč so klavir poimenovali glasovir.

Vsa likovna dela, ki so na gradu, so prišla na grad po letu 1800. Graščaki so se večkrat dali portretirati. V sobi vidimo portret Maksimilijane in njene sestre Amalije. Maksimilijana je bila prvorojena hčer očeta Jožefa in mame Helene Scarije. Njen oče je imel to slabost, da je rad in veliko kvartopiril ter ni znal dobro gospodariti, s tem pa je graščini nakopal visoke dolgove. Posestvo je Jožef prepustil ženi, ta pa Maksimilijani. Maksimilijana je morala reševati denarne težave graščine. Prijateljstvo in naklonjenost je gojila do Luka – grajskega vrtnarja, ki je bil sposoben, priden in zanesljiv človek. Luka ni bil ves čas na gradu Tuštanj, zato sta si med sabo tudi dopisovala.

Stenski svečniki z ogledali v ozadju so se imenovali tudi blekerji. Ime izvira iz nemškega glagola bleken, ki pomeni delati saje. Ogledala za svečniki so še povečala razsvetljalni učinek sveč. V sobi je tudi lesteneč svečnik. Ko so želeli ugasniti sveče, so uporabili škarje za rezanje stenja. Ohranilo se jih je več primerkov.

Iz 19. stoletja se je ohranilo več peči s kuriščem na arkadnem hodniku. Tako salon kot spalnica in vogalna soba imajo po eno peč. Kurišča so bila na hodnikih, da se niso notranji prostori umazali s sajami.

Nekdaj zelo priljubljen kos pohištva so bili predalniki. Služili so shranjevanju različnih stvari. V grajskem salonu stojita kar dva.

Izstopajo tri ogledala z bogatim okrasjem. Upodobljene figure so iz grške in rimske mitologije.

Stoječa sobna ura s tabernakeljsko oblikovanim ohišjem in steklenimi vratci je stara že okrog 200 let in je kvaliteten izdelek ene izmed pomembnih ljubljanskih delavnic. Nastala je v rokah Antona Regalyja v Ljubljani, kar nam pove napis v spodnjem delu številčnice (*Anton Regaly in Leybach*). Anton Regaly je izhajal iz Črnega Potoka na Dolenjskem. Po večletnem učenju za urarskega mojstra je odprl samostojno urarsko delavnico v Ljubljani. Takšne vrste ure, kot je ta, so začeli izdelovati v Angliji v 17. stoletju, od tam pa so se razširile po vsej Evropi. Posebno priljubljenost so doživele v času vladanja habsburške monarhinje Marije Terezije, zato so jih v Habsburški monarhiji poimenovali kar *terezijanke*.

Ohranilo se je stekleno in keramično posodje, ki je v glavnem iz 19. stoletja. Zanimiva je skodelica za kavo s podobo Franca Jožefa, ki je bila narejena ob 40-letnici njegovega vladanja. To lahko razberemo iz letnic na skodelici: 18.1. 1848–18. 1. 1888. Z zgodovinskimi motivi – prizori iz Napoleonovih bitk – so poslikani krožniki. V drugi polovici 19. je bila ta serija krožnikov v Evropi zelo razširjena. Po izvirnosti izstopa skodelica, ki ima nastavek za brke. Nastavek bi naj preprečil brkom, da bi se namočili v kavi, mleku. Servis za kavo je poslikan s podobami mest, pokrajin, večkrat so na to vrsto posodja slikali tudi prizore iz vsakdanjega življenja, scene iz pravljic, portrete.

Grajski salon z ohranjenim posodjem, klavirjem, pečjo, portreti ...
(Foto: iz arhiva gradu Tuštanj)

4.4.3 Grajska spalnica

Igra:

Maksimilijana se sprehaja po sobi, ko nekdo potrka na vrata.

Maksimilijana: Naprej.

(Vrata se odprejo. Notri stopi lakaj.)

Lakaj: Moja gospa, pismo so prinesli za vas.

(Izroči ji pismo. Se pokloni in odide. Maksimilijana odpre pečat z Lukovimi začetnicami. Razgrne pismo in začne brati.)

Maksimilijana: Moja ljuba, preljuba Maksimilijana! Razumem te. Vedno sem te in te vedno bom. Težave bova skupaj prebrodila, vendar ne bodo izginile čez noč. Želim si, da bi bil v teh trenutkih ob tebi. Pridem kmalu.

Zanima me, kako je s tvojim zdravjem. Si zdrava ali bolehaš? Kako je tvoja družina? Pred nekaj dnevi sem tudi slišal za poroko tvoje sestre Amalije. Čestitam ji in ji želim veliko sreče.

(Malo postane.)

Že nekaj časa se pripravljam na to, da te nekaj vprašam. Vendar me vedno premaga strah, ampak tokrat ne bo tako. Maksimilijana, BI SE POROČILA Z MANO IN POSTALA MOJA ŽENA?

Vedno tebi zvest Luka.

Maksimilijana (z nasmehom): Oh, DA. Z vsem srcem da.

Maksimilijana (obrne se k turistom in jih ogovori): Nikoli si nisem mislila, da me bo vprašal za roko. Verjetno zato, ker je med nama starostna in stanovska razlika. Od Luka sem starejša 15 let, jaz sem graščakinja, on pa vrtnar ... in povrh ga še nekateri moji sorodniki gledajo nekoliko postrani. Vendar moje srce bije za njegovo ljubezen. In kaj vi mislite, se bova poročila ali ne? Ali bova premagala zadržke in ovire?

Maksimilijana jih posluša in nato radostno steče iz spalnice.

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA
„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

Naloge in vprašanja za obiskovalce:

- Kaj zanimivega opazite v zapuščini grajske spalnice?
- Čemu bi namenili skrivna predalnika v podbojih vrat?
- Kako si predstavljate higieno tistega časa, ko so imeli še „kopalnice“, kot jo lahko vidimo tukaj?
- Kakšno se jim zdi steklo za okna?

Na podbojih vrat, ki vodijo iz spalnice v sosednji sobi, sta nekakšna skrivna predalnika. V enem se skriva pribor za pisanje pisem. Po vsej verjetnosti je ta predalnik uporabljala najpogosteje Maksimilijana. V teh predalčkih so bila najdena pisma, ki jih je poslal Luka Maksimilijani. Kasneje so odkrili tudi Maksimilijanina pisma namenjena Luku, v katerih je bil zmeraj Maksimilijanin rdečkast pramen las. Predalnika sta bila lahko namenjena tudi ostalim dragocenim majhnim predmetom. Njuna bogata korespondenca je ohranjena, a še čaka na ureditev.

V sobi sta postelji in več stolov, izdelanih v različnih umetnostnih stilih. Bidermajerski stoli so praktični in elegantni, neobaročni so bogato okrašeni, vidimo lahko tudi secesijski naslonjač ... Pohištvo je v glavnem iz 19. stoletja.

Svetilo ob postelji je petrolejka. Petrolejko, kot je na Tuštanju, so uporabljali nekdanje in jih lahko danes dobimo le še v starinarnicah ali pri starejših ljudeh. Nad posodo z gorivom – petrolejem – je steklen valj. Zaradi njega se zmanjša količina saj, plamen je zaščiten pred zunanjimi vplivi in hkrati tudi manj nevaren. Ogledalce za plamenom je povečalo in usmerjalo svetlobo v nasprotno smer, zato so jim bile petrolejke nekdanje v veliko pomoč pri branju in pisanju v nočnih urah. Električna je bila napeljana v grad šele leta 1939.

Ob steni stoji miza z ogledalom in umivalnim posodjem: vrč, skleda ter posodica za milo in glavnik. Pomivalno posodje je okrašeno z rastlinskimi motivi. Ta kotiček v spalnici jim je služil za kopalnico.

Portreta, ki visita nad posteljo, sta zanimiva zaradi bogatih oblačil in nakita naslikanih žensk. Z obleko in nakitom sta portretiranki želeli poudariti svoj družbeni status, svojo pomembnost.

V spalnici in še v nekaterih sobah je v oknih še vedno ročno pihano steklo. Če pogledamo skozi okno, pogled ni čist, slika se nam rahlo preliha. Na otip steklo ni ravno – na nekaterih delih je namreč stekla več, na nekaterih manj.

Grajska spalnica je svoj čas pripadala Maksu Pirnatu (1875–1933), ki je bil eden od znamenitejših ljudi te rodbine. Po izobrazbi je bil slavist, delal je kot učitelj, pisal pa je tudi poljudnoznanstvene članke. Rad je pisal o zanimivih in pomembnih slovenskih osebnostih. Njegovi pomembnejši članki so: Prešeren v Moravčah, Janez Vajkard Valvasor, Jurij baron Vega, Anton Tomaž Linhart, Doktor Janez Mencinger v Kranju ... Črtico Prešeren v Moravčah je napisal po dogodku, o katerem mu je pripovedoval starejši domačin Martinek. Prešeren je skupaj s Kastelicem iskal v Moravčah pevce „domačih fantovskih pesmi“, med katerimi je bil tudi stari Martinek. Vaški fantje so jima en večer peli, onadva sta jih z veseljem poslušala in si pesmi tudi zapisala.

Sin Maksa Pirnata je Nikolaj Pirnat, ki je živel v prvi polovici 20. stoletja. Uveljavil se je kot kipar, slikar in grafik. Njegova najboljša dela so ilustracije in karikature. Sin Nikolaja Pirnata, Janez Pirnat, pa se je kot kipar uveljavil tako pri nas kot na tujem.

4.4.4 Grajska kapela sv. Janeza Nepomuka

Naloge in vprašanja za obiskovalce:

- S pomočjo štirih fresk, ki uprizarjajo legendo o Janezu Nepomuku, skušajte ubesediti o čem govori legenda. Kakšno se vam zdi ravnanje Janeza Nepomuka?
- Ali ste že slišali za Franca Jelovška in Lepolda Layerja? Kdo sta bila?
- Kako ocenjujete kapelo – za bogato ali skromno poslikano?

Grajsko kapelo so dali sezidati grofje Lichtenbergi. Nekdaj je bilo za številne graščake, ki so imeli zasebne kapele, značilno, da so vzdrževali tudi hišne duhovnike ali sacelane. Ti niso bili zadolženi samo za maševanje in opravljanje molitev, ampak tudi za vzgojo in izobraževanje grajskih otrok. Tako je bilo tudi na Tuštanju.

Tuštanjska grajska kapela je posvečena svetniku Janezu Nepomuku. Poslikavo kapele je naročil Jurij Ludvik iz družine Lichtenbergov, ki je bil nekaj časa tudi lastnik gradu. Za zavetnika kapele si je izbral Janeza Nepomuka, saj je dobro poznal legendo, ki je krožila o njem. Med drugim je tudi sam igral v igri *Neprelomljena zvestoba molčečnosti svetega Janeza Nepomuka*.

Janez Nepomuk je živel na Češkem v 14. stoletju, opravljal je cerkveno službo v Pragi. V kapeli ga vidimo na več freskah. Štiri manjš freske v vogalih kapeličine ladje ponazarjajo legendo o njem: na prvi vidimo njegovo rojstvo, na drugi Janez Nepomuk spoveduje češko kraljico Ivano, na tretji je pred češkim kraljem Venčeslavom, ki od njega terja, da mu pove kraljičino izpoved, Janez Nepomuk pa si v znamenje molčečnosti na ustih drži prst, na četrti Janeza Nepomuka vržejo v Valtavo, kar je bila kazen za kraljevo neposlušnost. V oltarnem delu vidimo še dve večji freski, ki prikazujeta Nepomukovo mučenje – na eni ga v ječi mučijo z ognjem, na drugi je še enkrat prikazan trenutek, ko ga vržejo v reko Valtavo. Zgodba Janeza Nepomuka je bila ves čas priljubljena in se je hitro razširila po Evropi. V likovni umetnosti je doživela velik odmev. Ljudje so ga častili, še preden je bil proglašen za svetnika. Janez Nepomuk simbolizira spovedno molčečnost, ker je končal v vodi, je zavetnik vseh, ki imajo v življenju kaj opraviti z vodo – splavarjev, mlinarjev, ladjarjev. Ker je kljub kraljevemu pritisku ostal spovedno molčečen, je tudi zavetnik spovednikov. Zgodovinsko ni dokazano, da je kralj Janeza Nepomuka res kaznoval zaradi vzroka, ki ga navaja legenda. Resnica pa je, da sta bila s kraljem ves čas v sporu, ker sta se zavzemala za različne interese, in da ga je kralj dal vreči v reko Valtavo.

Pogled navzgor, v kupolo, nam prikazuje Nepomukovo povzdignjenje v božanstvo. V nebesih ga sprejme Sveta Trojica. Janez Nepomuk je obdan s putti, eden drži njegov atribut – križ, drugi ima na ustih prst kot znak spovedne molčečnosti. Kupola je poslikana tako, da nam ustvari občutek, da je zelo globoka, v resnici je plitka.

Cerkev je poslikal – razen oltarne freske – Franc Jelovšek, ki je bil pomemben baročni slikar na Slovenskem.

Oltarno fresko, na kateri je zavetnik kapele in Marija, je narisal Lepold Layer, ki je imel slikarsko delavnico v Kranju. Velja za eno njegovih boljših del. Bolj znan je slikar po sliki *Matere Božje*, ki je v brezjanski cerkvi sv. Vida, med ljudmi pa bolj znana kot Marija Pomagaj. Njeno podobico najdemo v številnih pobožnih slovenskih domovih.

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA
„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

Igra:

Luka in Maksimilijana stojita pred duhovnikom v svojih najlepših oblekah.

Luka: Jaz Luka, prosim tebe Maksimilijana, da bi postala moja žena. Ponujam ti svoje najgloblje prijateljstvo in ljubezen, ne le v tvojih dobrih trenutkih, marveč tudi slabih, ne le takrat, ko se jasno spomniš, kdo si, marveč tudi takrat, kadar pozabiš, ne le takrat, kadar deluješ z ljubeznijo, marveč tudi takrat, kadar ne.

Moj namen je ostati s teboj za vedno.

Duhovnik: Maksimilijana, si sklenila, da boš ugodila Lukovi prošnji in postala njegova žena?

Maksimilijana: Da.

Maksimilijana: Jaz, Maksimilijana, prosim tebe Luka, da bi postal moj mož. Ponujam ti svoje najgloblje prijateljstvo in ljubezen, ne le v tvojih dobrih trenutkih, marveč tudi slabih, ne le takrat, ko se jasno spomniš, kdo si, marveč tudi takrat, kadar pozabiš, ne le takrat, kadar deluješ z ljubeznijo, marveč tudi takrat, kadar ne.

Moj namen je ostati s teboj za vedno.

Duhovnik: Luka, si sklenil, da boš ugodil Maksimilijanini prošnji in postal njen mož?

Luka: Da.

Duhovnik: Lahko si izmenjata prstana.

(Maksimilijana in Luka si izmenjata prstana).

Duhovnik: Razglašam vaju za moža in ženo.

Maksimilijana prime Luko pod roko in skupaj se obrneta k obiskovalcem. Tokrat jih nagovori Luka.

Luka: Hvala, ker ste bili z nama ta trenutek, ko sva si izmenjala zaobljube in stopila v sveti zakon. Pridružite se nama kasneje na grajski pojedini.

Dolgo časa je trajalo, da se je naklonjenost med Maksimilijano in grajskim vrtnarjem Lukom okronala s poroko. Do te je prišlo leta 1854, ko je bilo Maksimilijani 44 let. Maksimilijana je bila z Lukom srečna, saj ji je stal ob strani in je graščino s skrbnim gospodarjenjem postopoma rešil dolgovi. Nista pa imela otrok, saj je bila Maksimilijana za prvo materinstvo že krepko prestara. Njun zakon je po 19 letih prekinila Maksimilijanina smrt. Celotno Maksimilijanino premoženje je po njeni želji prišlo v roke Luka. Luka je že v času zakona z Maksimilijano užival velik ugled. Postal je celo prvi župan moravske občine in se tudi v tej vlogi izkazal kot zelo sposoben mož. Po Maksimilijanini smrti se je poročil še enkrat, in sicer z Ano Marjano Resnik, s katero je imel kar sedem otrok. Rodbina Pirnat se je kot lastnica gradu obdržala do danes. Lastnik gradu je danes Peter Pirnat, Lukov pravnik.

5 Delavnice

Skupino obiskovalcev vodnik po končanem ogledu in dramatizaciji odpelje na grajsko dvorišče, kjer na kratko predstavi tri različne delavnice. V prvi se bodo obiskovalci seznanili in preizkusili v igranju družabnih iger, ki so jih v preteklem stoletju radi igrali v vasi Tuštanj in okolici. V drugi se bodo odpravili posneti dobro „fotko“, kar pomeni, da bodo s svojimi fotoaparati poslikali grad s slikovito okolico in si ogledali fotografsko razstavo o Moravški dolini. V tretji bodo spoznali kratko zgodovino rokodelstva na Moravškem in se naučili izdelati rožice iz krep papirja.

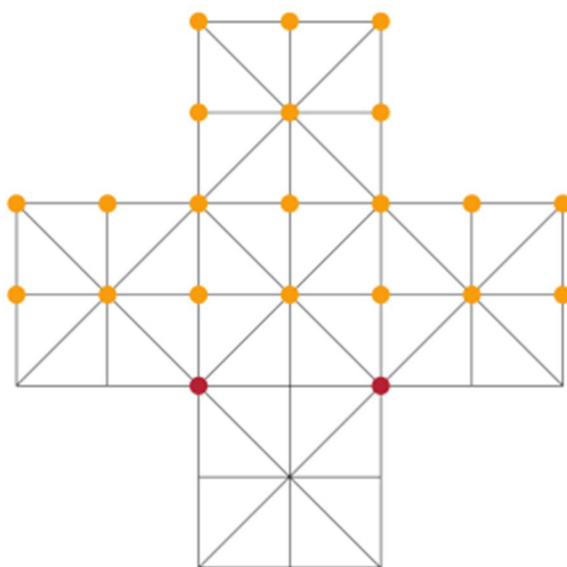
Vsaka skupina ima svojega vodnika. Zaželeno je, da so skupine številčno enakovredne. Delavnice trajajo 45 minut, konec naznani zvonec na grajskem dvorišču.

5.1 Igranje Vouknce in Cignce

Skupino prevzame grajski duhovnik, ki jih pelje za pripravljene mize z igralnimi ploščami. Teh mora biti pri skupini z desetimi učenci vsaj pet. Čeprav sta obe igri zasnovani za dva igralca, se lahko obiskovalci odločijo tudi, da bodo igrali v parih in si tako nudili dodatno pomoč pri osvajanju pravil in premagovanju nasprotnikov v igri.

Grajski duhovnik pozove mlade, da si vzamejo vrečke s figurami – to so bela in rdeča koruzna zrna. V vrečki za igranje Vouknce je dvajset belih zrn in dve rdeči. Bela zrna predstavljajo ovce, rdeči zrna volkova. V vrečki za igranje Cignce je devet belih in devet rdečih figur.

Grajski duhovnik poda pravila za igranje **Vouknce**. Za pomoč so navodila priložena tudi v tiskani obliki, prav tako posamezne faze (začetna in končna) postavitve figur. Ovce se razporedijo na križišča črt polovice mreže, volkova pa v kota.

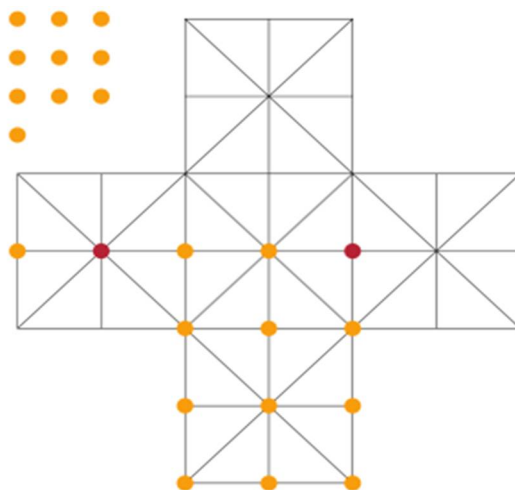
Začetna postavitve pri Vouknci.

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA „Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

Igralec, ki igra z ovcami, jih eno po eno prestavlja v smeri proti volkoma in jih poskuša mimo njiju spraviti v hlev za njunim hrbtom.

Igralec, ki premika volkova, ju lahko prestavlja v katerokoli smer, medtem ko se ovce lahko premikajo le naprej in v stran. Volk poje ovco tako, da jo preskoči, torej se figura prestavi iz prvega križišča črt na tretjega. Če je ovca na enem od vogalov mreže, preskakovanje ni dovoljeno.

Igra se konča, ko je devet ovc v spodnjem delu mreže. V nasprotnem primeru zmagata igralec, ki upravlja z volkovoma.

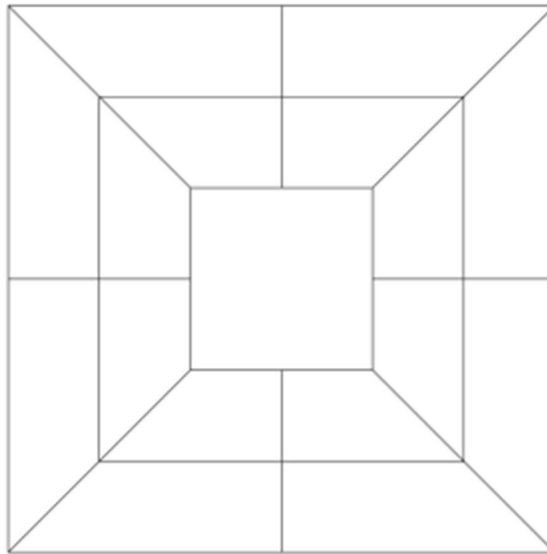

Končna postavitev pri Vouknci.

Fant in dekleta, pomembna je strategija!
(Foto: P. Knapič)

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA
„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

Osnovna mreža za Cignco.

Cignca se začne tako, da igralca na prazno mrežo izmenično postavljata figure na križišča črt. Igralca lahko na mrežo postavita vsak po devet figur. Ko je na mreži vseh 18 figur, igralca z njihovim premikanjem nadaljujeta igro. Cilj igre je postaviti tri figure iste barve v vrsto, preden to stori nasprotnik. Zaporedje figur v vrstah, ki povezujejo oglišča kvadratov, ne velja. Ko eden od igralcev postavi tri figure v vrsto, lahko zaplени poljubno nasprotnikovo figuro. Zmagovalec Cignce je tisti igralec, ki si prisvoji več nasprotnikovih figur.

Ko grajski duhovnik pojasni pravila iger, se sprehaja od igralne deske do igralne deske in razrešuje morebitne nejasnosti v zvezi s pravili iger. Mlade igralce spodbuja, proti koncu delavnice jih opozori, da se čas za igranje Vouknce in Cignce izteka.

Vouknco in Cignco sta nam predstavila Iztok Urbanija in Brigita Kranjec. Gospod Urbanija nam je tudi izdelal leseno ploščo z mrežama za obe igri, tako da smo se lahko tudi sami preizkusili v igranju.

5.2 Naredi dobro „fotko“

Veliko mladih svoj prosti čas preživlja s fotoaparatom v roki, zato smo se odločili, da eno delavnico posvetimo fotografiranju.

Vodnik bo popeljal mlade fotografe po gradu in njegovi okolici ter jih spodbujal pri njihovem ustvarjanju. Fotografi lovijo v objektiv zanimive detajle zunanosti gradu, fotografirajo z različnih perspektiv, osredotočijo se na fotografiranje okolice gradu (vrt, čebelnjak, lipa in platana s kamnito mizo, pavi, razgled ...), drug drugega uporabijo za „model“ v grajskem okolju ... Namen fotografiranja bo dosežen, če bodo mladi izostrili čut za opazovanje in se prepustili svojemu ustvarjalnemu navdihu.

Arkadni hodnik gradu Tuštanj je v fotografski objektiv zabeležila učenka naše šole.
(Foto: M. Urankar)

Obiskovalci fotografi bodo imeli v enem izmed grajskih prostorov možnost ogleda fotografske razstave z naslovom **Lepote Moravske doline**. Avtorji razstavljenih fotografij so učenci Osnovne šole Jurija Vege, ki so se udeležili natečaja in so s svojimi posnetki prepričali komisijo. Namen razstave je, da obiskovalci spoznajo tudi ostale znamenitosti v Moravski dolini in se mogoče še kdaj odločijo za obisk naših krajev – s fotoaparatom ali brez. Z razstavo jim želimo tudi pokazati, da pri nas cenimo ustvarjalnost mladih in jih želimo spodbuditi, da bi tudi sami za razstavo prispevali kakšno izmed uspelih fotografij, ki so jo posneli v delavnici.

5.3 Izdelovanje rož iz krep papirja

Kratko predstavitev delovanja Društva rokodelcev Moravske doline in prikaz izdelovanja rož iz krep papirja bi opravila ena izmed članic omenjenega društva.

Vprašanja za obiskovalce:

- Naštejte nekaj rokodelskih poklicev.
- Čemu danes služijo rokodelski izdelki?
- Naštejte nekaj rokodelskih izdelkov.
- Ali tudi v njihovem kraju, dolini deluje rokodelsko društvo?

Naši kraji imajo bogato rokodelsko preteklost. Nekdaj so tod delovali podobarji, kiparji, slikarji, kovači, kolarji, pletarji, vezilje, tkalci, mizarji ... Njihovi izdelki so bili potrebni in cenjeni, zahteval jih je način življenja. Danes, ko se vse izgublja v množični proizvodnji, pa imajo drugo vlogo – zahtevajo čas in dušo ter tako dajejo posebno zadovoljstvo tako izdelovalcem kot tistim, ki prejmejo ali kupijo ročno narejene izdelke.

Da pa ne bi vsa rokodelska znanja in trud naših prednikov potonil v pozabo, se je v naših krajih ustanovilo Društvo rokodelcev Moravske doline. Deluje že več kot deset let in premore okrog štirideset članov. Le-ti si na rednih mesečnih srečanjih pridno izmenjujejo ideje, podajajo znanja in tako skrbijo, da se ohranja kulturna dediščina naših prednikov. Pod rokami pridnih moravških rokodelcev nastaja iz raznolikih materialov veliko izdelkov, ki jih izdelujejo glede na letni čas, praznike in namen. Tako pred veliko nočjo izdelujejo pirhe v različnih tehnikah, za osebne jubileje naredijo cvetje, kot darila za ženske praznike so primerne okrašene vaze, steklenice, krožniki, ogrlice in zapestnice, pozimi pridejo prav pletene kape in nogavice, voščilnice ... Naštete izdelke ustvarjajo predvsem ženske, moški del pa se izkaže z izdelovanjem miniaturnih kozolcev in mlinskih koles, vozičkov, ptičjih krmilnic, izdelki umetnega kovaštva, ki so lepo darilo ali spominek za naše obiskovalce. Izdelki moravških rokodelcev niso samo raznoliki, ampak tudi kakovostni. Tako jih je med drugim ocenil tudi priznani slovenski etnolog, dr. Janez Bogataj, ki je opravil številne raziskave s področja slovenskega rokodelstva.

Značilno za moravske rokodelce je, da se radi predstavljajo tako v domači občini kot tudi tujih, celo prek slovenskih meja so že šli in bili zelo dobro sprejeti. Večkrat so že tudi razpostavili in prodajali izdelke na gradu Tuštanj. Ob desetletnici delovanja je izšla tudi knjiga Roka ustvarja – snuje srce, ki pregledno in z bogatim slikovnim materialom pripoveduje o njihovem delu.

Člani društva najdejo v ustvarjanju veliko zadovoljstva in sprostitve. Ponosni so, da ohranjajo nit s preteklostjo na tako ustvarjalen način. Ustvarjajo za svojo dušo in so veseli vsakega novega člana. Še posebej so veseli mladih lic, saj vedo, da „na mladih svet stoji“.

Ko so člani skupine seznanjeni s kratko zgodovino Društva rokodelcev Moravče, jim rokodelka demonstrira izdelavo vrtnic iz krep papirja in sproti daje navodila, člani skupine ji sledijo. Za material (lepilo, škarje, krep papir, vrtnarske žice), ki ga pri tem potrebujejo, preskrbi organizator **Grajskih uric na Tuštanju**. Vsak lahko naredi več rož, odvisno od njegove spretnosti in vztrajnosti.

25. DRŽAVNI FESTIVAL TURIZMU POMAGA LASTNA GLAVA
„Imejmo se fajn – doživite naš kraj“

V izdelovanju rož so se preizkusila tudi nekatera naša dekleta. Pri tem jim je pomagala ga. Branka Bizjan, ki že leta z vneto deluje v Društvu rokodelcev Moravske doline.
(Foto: P. Knapič)

Iz več rožic lahko naredite šopek, ki je lepo darilo za rojstni dan, poroko, rojstvo ...
(Foto: P. Knapič)

6 Grajski kviz

Grajski kviz poteka na notranjem dvorišču gradu, vodita ga grajski pisar, vodnik in „Maksimilijana“. Kot tekmovalci sodelujejo vsi obiskovalci, ki se razdelijo v skupine, in sicer glede na barvo, ki jo vlečejo iz vrečke. Vsaka skupina se posede okrog svoje mize ter prejme pisalo in papir, na katerega zabeležijo odgovore. Vprašanj v grajskem kvizu je petnajst. Vsako grajski pisar prebere dvakrat. Za vsak odgovor imajo tekmovalci na razpolago šestdeset sekund. Začetek in konec časa za odgovor naznani „Maksimilijana“ z zvončkom. Skupina odda odgovor vodniku, ki pove pravilen odgovor in ovrednoti odgovore tekmovalcev. Rezultate sproti beleži na tablo. Pravilen in popolni odgovor je vreden dve točki, pravilen, a le delen odgovor eno točko in napačen odgovor nič točk.

Po petnajstem odgovoru sledi nekajminutna glasbena točka (igranje starejše skladbe na flavto ali klavir) ali predstava grajskega norčka, ki s svojimi burkami prinese nekaj smeha med obiskovalce. Klavir je za različne kulturne dogodke že na gradu, prav tako je v Moravški dolini veliko mladih glasbenikov, ki z veseljem pokažejo svoje glasbene sposobnosti.

Rezultate Grajskega kviza razglasi »Maksimilijana«, vodnik pa jih zabeleži na tablo. Zmagovalna skupina prejme veliko vrečko medenjakov, medtem ko ostale skupine prejmejo medenjake v manjših vrečkah. Posladek iz medu je primerna nagrada, saj so se na gradu nekdaj tudi veliko ukvarjali s čebelarstvom in je bil med v njihovi prehrani pomembno živilo. Čebelnjak iz druge polovice 19. stoletja, ki ga je postavil Luka Pirnat, pa še danes ponosno stoji v bližini gradu in služi svojemu namenu.

Vprašanja za Grajski kviz

1. Od kod izvira ime vasi Tuštanj?
2. O čem govori anekdota o moravškem mačku?
3. Kateri vrsti dreves rasteta pred gradom in koliko sta stari?
4. Koliko stoletij že stoji grad Tuštanj?
5. Katere poznane rodbine so imele v lasti grad Tuštanj?
6. Kateri predmeti v grajskem salonu so povezani z zgodovinskimi osebnostmi?
7. Kje so imele peči iz grajskih soban kurišče in zakaj?
8. Zakaj so imeli stenski svečniki tudi ogledala?
9. Kako je izgledala „grajska kopalnica“?
10. Kakšno barvo las je imela Maksimilijana in po čem to vemo?
11. Naštej dva znana pripadnika rodbine Pirnat.
12. Zakaj je bil zakon med Maksimilijano Scarija in Lukom Pirnatom nekaj posebnega? Naštej vsaj dve posebnosti omenjene zveze.
13. V katerem umetnostnem slogu je poslikana grajska kapela?
14. Kdo je bil Janez Nepomuk?
15. Čemu služi grad Tuštanj danes?

7 Grajsko kosilo

Sestavili smo tri menije, ki zajemajo glavno jed in sladico. Obiskovalci bi ob prijavi povedali, koliko se jih je odločilo za kateri meni. Dva menija sta mesna, en je vegetarijanski. Odločali smo se za jabolčne sladice, saj so na gradu vedno imeli tudi sadovnjak in so jabolka uživali v takšni in drugačni obliki. Za pijačo bi se obiskovalci lahko odločali med domačim jabolčnim sokom in čajem. Hrano bi pripravili v eni od bližnjih gostiln in jo dostavili na grad. Na omenjen način lastnik gradu že sodeluje z gostilno Frprav v Krašcah, ki se nahaja približno dva kilometra stran od gradu. Grajsko kosilo bi potekalo na grajskem dvorišču ali v prostorih gradu, ki so že urejeni za prehranjevanje in druženje.

Meni 1

Glavna jed: piščanec z mlinci in sestavljena solata
Sladica: pečena jabolka

Meni 2

Glavna jed: golaž s polento in domač kruh
Sladica: jabolčni zavitek

Meni 3

Glavna jed: zelenjavna enolončnica
Sladica: jabolčne ali orehove palačinke

Ilustracijo narisal Luka Peterka.

8 Trženje *Grajskih uric na Tuštanju*

8.1 Reklamni letak

Letak je velikosti A4 format. Na zunanji strani sta fotografiji gradu Tuštanj, zemljevid, ki kaže lego Tuštanja, in osnovne informacije o gradu in turističnem produktu ter kontakt. Na notranji strani so slikovno in z vprašanji predstavljene **Grajske urice na Tuštanju**.

Letake bi delili člani Turističnega društva Moravče ob raznih turističnih prireditvah v domači dolini in drugod po Sloveniji, poslali bi jih tudi slovenskim osnovnim in srednjim šolam ter turističnim agencijam. Letak bi objavili tudi na spletni strani TD Moravče in gradu Tuštanj.

Letak bi lahko uporabili tudi kot oglas v različnih revijah in časopisih, ki jih berejo mladi ali tisti, ki so v stiku z mladimi (na primer: Pil plus, Pil, Šolski razgledi).

Fotografije je posnela in letak izdelala učenka Katja Lenarčič.

Notranja stran letaka.

8.2 Reklamni videospot

Reklamni videospot bi lahko uporabili na spletni strani Turističnega društva Moravče in gradu Tuštanj ter na YouTubeu.

Reklama prikazuje skupino mladih, ki so pred obiskom **Grajskih uric na Tuštanju** že vnaprej prepričani, da ne bodo med obiskom na gradu doživeli nič posebnega. Ko pa se vračajo, so polni vtisov in navdušenja, vsak se s čim pohvali in ima kaj pozitivnega povedati o času, ki ga je preživel na gradu.

Nastopajoči v reklami se izražajo v slengu, saj tako pogovor med mladimi deluje pristno in sproščeno.

Reklamni videospot je na priloženi zgoščenki.

8.3 Grajski bon

Na stojnici si bomo tudi prizadevali povečati prepoznavnost gradu v slovenskem prostoru. Predvidevamo, da bomo z grajskim bonom privabili na grad nove ljudi, ki bodo glas o gradu raznesli naprej. Prejemniki grajskega bona in ljudje, ki jih bo prejemnik bona pripeljal s seboj na ogled gradu, bodo prejeli popust pri vstopnini.

Ime in priimek prejemnika bo na stojnici s peresom napisal grajski pisar, ki bo bon zapečatil tudi z grajskim pečatom.

Obrazec za grajski bon bo natiskan na „postaranem“ papirju.

GRAJSKI BON

Grajski bon omogoča, da si s svojimi prijatelji ogledate grad Tuštanj po nižji ceni. Na vsako vstopnico prejmete 0,5 evra popusta.

_____ vabljen/-a si na grad Tuštanj.
(ime) (priimek)

PEČAT

_____ grajski pisar

Ljubljana, 22. marec 2011

Osnutek grajskega bona.

9 Zaključek

Proti koncu januarja smo opravili še zadnje naloge v zvezi z oblikovanjem in trženjem turističnega produkta. Z veseljem smo se ozrli na opravljeno delo in se pogovorili, kaj smo se naučili.

Večina nas je ugotovila, da sedaj veliko več ve o samem gradu in njegovi zgodovini. Najbolj nam bo v spominu ostala ljubezenska zgodba med graščakinjo in grajskim vrtnarjem.

Vsi smo uživali v raziskovanju in odkrivanju novega, saj je potekalo v drugačnih okoliščinah, kot smo vajeni pri pouku. Spoznali smo številne ljudi, ki so nam z znanjem in izkušnjami pomagali pri iskanju idej in njihovi uresničitvi. Snemanje reklame, slikanje stojnice, fotografiranje za reklamni material, pisanje dramskega teksta, izdelovanje rožic ... so nas postavili pred nove izzive, skozi katere smo odkrivali, kaj radi počnemo in kaj nas zanima.

Za cilj smo si zastavili, da naše delo čim bolj zaživi in koristi turizmu na gradu Tuštanj. Vemo, da bo za to potrebno veliko podpore in dobre volje, vendar smo po svojih močeh pripravljene pomagati. Kar nekaj nas je takšnih, ki smo spoznali, da bi v prihodnje radi sodelovali pri raznih turističnih in kulturnih dogodkih na gradu in na sploh v Moravški dolini. Priložnosti so se že pojavile! V aprilu bomo predstavljali grad Tuštanj na sejmu v Arboretumu Volčji Potok, v maju bomo v okviru kulturnega dne za osmošolce naše šole izpeljali del Grajskih uric na Tuštanju.

Veselimo se novih dogodivščin s področja turizma in upamo, da bomo v tej smeri naredili še veliko dobrega za našo dolino.

10 Viri

- Kronika 57, Iz zgodovine gradu Tuštanj pri Moravčah. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2009.
- Lavrič, L.: Odsev blišča moravških gradov. Moravče: samozal., 2004.
- Urbanija, I., Kranjec, B.: Tu stanujem: utrip življenja v Spodnjem in Zgornjem Tuštanju v zadnjih dveh stoletjih. Moravče: samozal. I. Urbanija, 2010.
- Vraz, S.: Roka ustvarja – snuje srce. Moravče: Društvo rokodelcev Moravske doline, 2008.
- Stražar, S.: Moravska dolina. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.
- <http://www.gradtustanj.si/>
- <http://tvslo.si/predvajaj/grad-tustanj-dokumentarna-serija/ava2.83585313/>
- <http://radio.ognjisce.si/si/106/utrip/1668/>
- <http://www.turisticnodrustvo-moravce.org/>

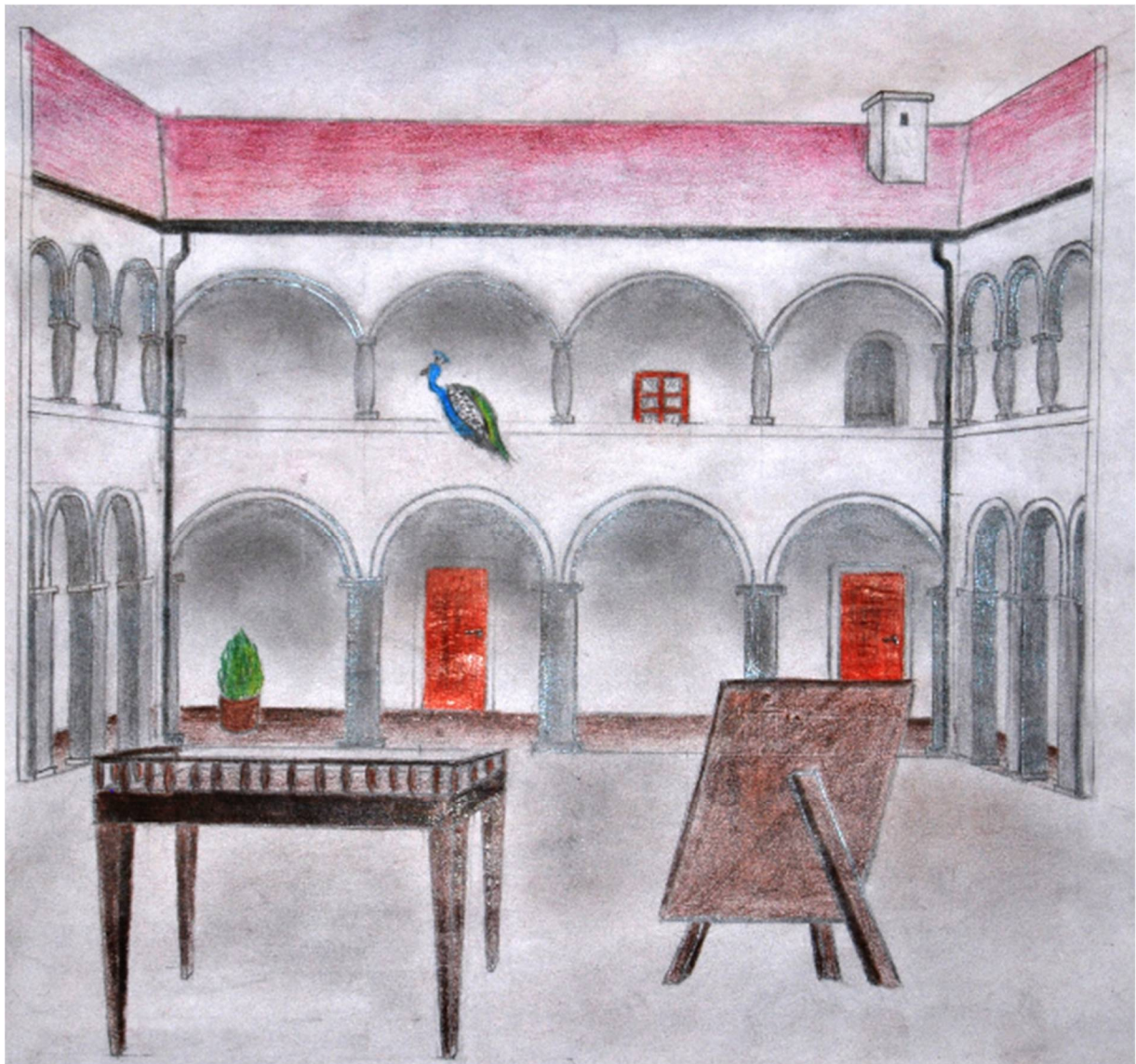
Priloga

STOJNICA

Za našo stojnico bo kulisa gradu Tuštanj. Izdelali so jo v Oblikovalskem studiu Blaža Slaparja. Pred kuliso bo prostor za slikarja in grajskega pisarja. Na gradu Tuštanj so se vedno radi portretirali, zato bo tudi na stojnici potekalo portretiranje. Slikar bo potreboval stojalo za risanje. Grajski pisar bo podarjal grajske bone. Za pisanje bo potreboval mizico. Lakaja bosta delila medenjake, vabila ljudi k stojnici in jim pripovedovala o gradu.

Animatorja, grajski norček in moravški maček, bosta delila letake in rožice ter privabljala ljudi k stojnici.

Na stojnici bo sočasno delovalo šest učencev.

Zgornjo sliko stojnice je narisal Luka Peterka.